

**Marmeren tafel van Willem I
Natuursteencollecties deel 20**

Quist, Wido

Publication date

2019

Document Version

Final published version

Published in

Natuursteen

Citation (APA)

Quist, W. (2019). Marmeren tafel van Willem I: Natuursteencollecties deel 20. *Natuursteen*, (7), 10-12.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Marmereen tafel van Willem I

Natuursteencollecties deel 20

In de collectie van Naturalis in Leiden bevindt zich een zeer bijzondere witmarmereen tafel, gemaakt in 1828 in opdracht van Koning Willem I (1772-1843) voor het in 1818 gestichte Rijksmuseum voor Oudheden te Leiden. De tafel, ingelegd met 151 verschillende stukjes gepolijste natuursteen, werd in 1904 overgedragen aan het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie dat later is opgegaan in Naturalis. Daar wordt de marmereen tafel – die ook bekend staat als de Tafel van Willem I – nu gerekend tot één van de topstukken uit de collectie.

TEKST Wido Quist

2

De marmeren tafel is gemaakt in Livorno, een Italiaanse havenstad aan de Ligurische zee, ongeveer 100 km ten westen van Florence. De tafel is door bemiddeling van luitenant Jean Emile Humbert (1771-1839), of wellicht zelfs op zijn initiatief, aangekocht door Koning Willem I. Humbert is vooral bekend geworden door zijn bijdrage aan de herontdekking van Carthago in Tunesië en een belangrijk deel van de huidige collectie van het Rijksmuseum voor Oudheden is daar mede dankzij hem terechtgekomen. Vanaf 1926 verbleef Humbert in Livorno, maar zijn connectie met het museum heeft hij altijd behouden. Dit heeft onder andere geresulteerd in de aanschaf van de zogenoemde Tafel van Willem I. De kosten voor het tafelblad waren 341,06 gulden, getuige een notitie die is toegevoegd aan een bij Naturalis bewaard gebleven handgeschreven catalogus (kopie) waarin Jean Emile Humbert de naam en herkomst van de verschillende ingelegde steensoorten heeft geschreven.

Opbouw van de tafel

Het tafelblad heeft vijf cirkels met 151 verschillende ingelegde stukken natuursteen. De basis van het tafelblad is

wit marmer uit Carrara. Het grote verschil met de meeste andere natuurstenen tafelbladen met ingelegd natuursteen uit het begin van de negentiende eeuw is, dat het blad voorzien is van ingehakte nummers bij ieder ingelegd stukje natuursteen. Deze nummering, in combinatie met de catalogus, geeft de tafel een grote en unieke educatieve waarde bovenop de esthetische waarde, volledig passend in het tijdsgewricht en bij de ambities van de eerste directeur van het museum, prof. Caspar Reuvens. De drie buitenste cirkels zijn ingelegd met contemporaine Italiaanse steensoorten (1-108) en de binnenste twee cirkels bevatten de zogenoemde klassieke marmers (109-151). Deze stukken steen liggen los in de tafel, waardoor, zoals Humbert beschrijft, ook de niet gepolijste (onder)kant van de steen bekeken kan worden.

Steensoorten

De grote ronde steen in het midden met het monogram van Koning Willem I is marmo verde di Prato, een uit Toscane afkomstige groene serpentijniet die – als bouwsteen – onder andere is toegepast bij de beroemde kathedraal van Siena en Florence. De grootste stukken steen in de binnenste cirkel, waaronder de klassieke rode en groene porfier (148 en 149) worden van elkaar gescheiden door zeven stukken bleekroze Portasanta. Deze steen van het Griekse eiland Chios dankt haar naam aan de Romeinse Scalpellini vanwege haar toepassing aan de posten van de Heilige Deur (Porta Santa) in de Sint-Pieter. De steensoort ligt ook als nummer 133 in de tafel. In de op-een-na binnenste cirkel valt meteen de scherp getekende Nero e Bianco (128) op, met daarnaast een zwarte porfier (129) gevolgd door een rode porfier (130). Wanneer de lijst met steensoorten er naast wordt gelegd, blijkt dat deze twee porfieren abusievelijk verwisseld zijn voordat de foto is gemaakt. Een andere opvallende serie klassieke marmers wordt gevormd door de nummers 135-144. Dit zijn albasten die in vele achttiende- en negentiende-eeuwse natuursteencollecties terug te vinden zijn (bijvoorbeeld in het Teylers

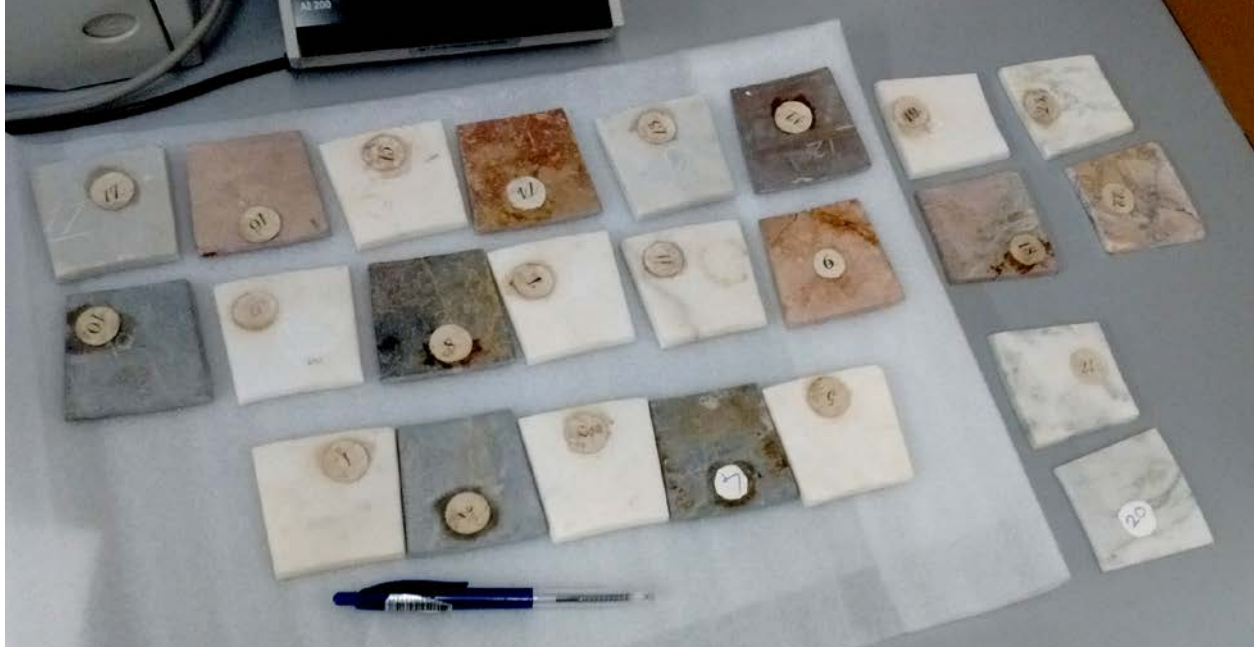
1 Overzicht van de zogenoemde tafel van Koning Willem I.

(Foto: Naturalis - Zoology and Geology catalogues)

2 Close-up van het tafelblad met, aldus de catalogus, duidelijk zichtbaar de volgende stenen:

- 48. Marmo detto Rondone di Seravezza di Toscana
 - 49. Marmo detto Bigio con vene metalliche di Rosignano di Toscana
 - 50. Marmo detto Mischio di Caldana detto Porta Sancta di Toscana
 - 51. Marmo detto Polcevera della Grasfina di Toscana
 - 85. Serpentino dell'Impruneta di Toscana
 - 86. Marmo Breccia dell'Arno di Toscana
 - 87. Marmo detto Granito Brecciato dell'Impruneta di Toscana
 - 88. Marmo detto Alberese di fondo unito di Rignano di Toscana
 - 89. Marmo detto Minchio di Piacenza
- (Foto: Naturalis - Zoology and Geology catalogues)

3

museum, zie NATUURSTEEN 11-2016 of in de Corsi-collectie, zie NATUURSTEEN 1-2019). Het feit dat deze tien albasten naast elkaar in de tafel liggen, roept de vraag op of er een ordening is in de steensoorten. Na het intensief bestuderen van de tafel en de catalogus heb ik, naast de scheiding tussen klassieke en contemporaine steensoorten, nog geen ordening kunnen ontdekken, niet gebaseerd op kleur, geografische, geologische of andere kenmerken. In de buitenste ring vanaf nummer 1 lijkt de ordening te bestaan uit een witte marmer afgewisseld met een gekleurde marmer, dit wordt echter niet de gehele ring volgehouden. Nr. 33 is namelijk een groene serpentijniet (Verde Polcevera) is in plaats van een te verwachten witte marmer. Overigens lijkt nr. 20 niet te kloppen met de catalogus; dit zou Breccia del Forno moeten zijn, in plaats van de aanwezige geaderde witte marmer. Dit zou te maken kunnen hebben met het kwijtraken van enkele oorspronkelijke stukjes natuursteen, waarvan melding wordt gemaakt in een eerdere beschrijving van de tafel. Het starten met Statuario uit de bekende

3 Wanneer de tafel niet tentoon wordt gesteld, worden de ingelegde stenen in dozen bewaard. Op de achterzijde bevinden zich geplakte nummers die het in elkaar puzzelen van de tafel mogelijk maken. (Foto: Arike Gill)

4 Twee Biedermeier-tafels in het Natuurhistorisch museum van Slovenië, ingelegd met in totaal 393 stukken gepolijste natuursteen. (Foto: Wido Quist)

Polvaccio groeve te Carrara (1), de marmer aller marmers zal niet op toeval berusten.

Pietra Dura

De Tafel van Willem I past overduidelijk in de eerste decennia van de negentiende eeuw. In deze periode werden in Italië vele tafelbladen met ingelegd natuursteen gemaakt. Deze tafels werden veelal gekocht door rijke adellijke families om hun rijkdom, culturele besef en natuurwetenschappelijke interesse te tonen. De techniek van het inlegwerk grijpt terug op de zestiende- en zeventiende-eeuwse techniek die vooral in Florence werd gebezigd, waarbij met behulp van allerlei gekleurde stenen complete 'schilderijen' werden gemaakt, het zogenaamde pietra dura werk.

Naturalis

Hopelijk wordt de tafel in de toekomst permanent, of in ieder geval regelmatig tentoongesteld in Naturalis of in een ander museum. Het object biedt veel mogelijkheden voor verder cultuurhistorisch en geologisch onderzoek en publicatie en leent zich perfect om te worden voorzien van een app of digitale puzzel om zo als interactieve exhibit te functioneren. Dit is bijvoorbeeld ook gedaan met twee tafels in het Sloveens Natuurhistorisch Museum die in de jaren dertig van de negentiende eeuw gemaakt zijn met behulp van stenen uit de collectie van Jozef Palnstorf. Deze twee tafels hebben echter niet half zoveel grandeur als de Tafel van Willem I!

Met dank aan Arike Gill, collectiebeheerder Mineralogie en Petrologie bij Naturalis, voor het aanleveren van dit onderwerp.

